

Bienen-Maya op Expo-2000

Tijdens een bezoek aan de Expo-2000 in Hannover kwamen we onder de indruk van de nieuwste snufjes op velerlei gebied, met name op het terrein van digitale uitvindingen en toepassingen. Tegen alle verwachtingen in troffen we onder de vele inzendingen (paviljoens) zowaar ook nog iets aan dat met bijen te maken had: Bienenland. Het betrof echter geen nouveauté op het terrein van de bijenteelt, integendeel, we werden plotseling geconfronteerd met een schone jonge dame, die bij nadere kennismaking Bienen-Maya als naam had gekozen. Zij beheerde met enkele assistenten een overdekte halruimte van circa 500 m², waarin allerhande ludieke bijentoestanden met behulp van riet en wilgenmateriaal waren opgebouwd. Het was een echte sprookjestuin, zoals we die kennen uit de boeken van Bienen-Maya. Een soort doolhof, waarin diverse kinderen rondliepen, over de grond kropen, klommen en zochten naar iets mysterieus. Het onbekende doel bleek te zijn een bijenkoningin op huwelijksreis. Hadden ze die gevonden, dan mochten ze haar behouden. Het was een fraaie koningin van een onbekend 'superras', ter grootte van een teddybeer. Het fanatisme waarmee de kinderen te werk gingen was een attractie voor jong en oud. Aldus ontstond er onder de toeschouwers een reeks vragen over het bijenvolk en alles wat daarmee te maken had. Het was zowel voor de ouders als begeleiders van al die kinderen een genoegen om dat spektakel te aanschouwen. Bienen-Maya, kennelijk een jong onderwijzeresje, kon voor de kinderen (en ouders) op buitengewoon simpele wijze vertellen hoe het leven in een bijenvolk in elkaar zat. Toen wij een praatje met haar maakten, had ze al snel door, dat wij op dat gebied geen leken waren. Zij bleek echter geen imkeres te zijn, maar dankzij de wijze waarop ze al die ingewikkelde vragen van ouders en kinderen wist te beantwoorden, kwamen we tot de ontdekking, dat zij het vak 'hoe vertel ik het mijn kinderen' uitstekend beheerste. 'Het kost me elke dag wel een aantal super-bijenkoninginnen', zei ze, 'maar de PR die er vanuit gaat is niet te onderschatten'. Op mijn vraag waar ze die beperkte, nochtans duidelijke uiteenzettingen vandaan haalde, toonde ze een voor dit doel zeer geschikt boekje. Helaas kon ze ons daar niet aan helpen, doch geen nood, we noteerde de nodige gegevens en gingen daarmee tijdens de twee resterende dagen in Hannover op jacht. In een zeer grote boekenzaak 'Schmorl und von Seefeld' troffen we een complete serie kinderboeken aan van betrokken uitgever. Mocht iemand hierin geïnteres-

seerd zijn, dan volgen hier de bijzonderheden van dit unieke boekje, dat slechts DM 14,90 kost.

Die Biene, Meyers Lexiconverlag, Mannheim, ISBN 3-411-08621-1. Uit de serie 'Meyers kleine Kinderbibliothek (voor kinderen vanaf 3 jaar). Bibliografisches Institut & F.A. Brockhaus AG, Mannheim, originele uitgave: L'abeille @ 1992 by Editions Gallimard

Jan J. Speelziek

Wespen bestrijden

Bij het lezen van het artikel over ongediertebestrijding van Ab Kuypers in Bijen 9(7/8): 215 (2000) sloeg de schrik mij om het hart. Als enthousiast imker weet je toch ook wel wat van hommels en wespen. Hommels hebben maar een klein vlieggebied van ongeveer 1,5 km. Wij (ook enkele bevriende imkers) laten wel eens hommenvolkjes verhuizen, soms via een doos, maar ook wel met een 3 of 6-raams bijenkastje. Het volkje gaat naar eigen erf of bijenstal. Soms in overleg met de hulpvrager naar een andere plaats op zijn eigen terrein. Wij vertellen er dan enthousiast bij hoe nuttig hommels zijn voor de bestuiving van allerlei gewassen met zaden, vruchten en bessen als resultaat. Zo kun je toch een hommel niet bij ongedierte plaatsen. Zelfs voor de zogenaamde boswesp, (talentvolle bouwers), kun je nog wel een verplaatsing proberen. Niet met gif uiteraard maar via bedwelmen met de beroker. Ze zijn gauw loom en best op te ruimen of te verplaatsen. Die grote wespennesten in spouwmuren of tussen plafonds - ja, daar zal de officiële ongediertebestrijding voor moeten komen. Laten wij als imkers blijven werken aan ons beeld van natuurliefhebber. Benieuwd naar andere ideeën of oplossingen.

S. Santema-Swart, Tzummarum

Noot van de redactie

De redactie is van mening dat imkers het publiek kunnen helpen bij het oplossen van hun problemen met hommels en wespen. Het mooiste is het als dat op een diervriendelijke manier kan. Soms is er geen andere oplossing dan het gebruik van gif. Als de imker dat doet, gelden er bepaalde regels. De bedoeling van het artikel van Ab Kuypers was om de imkers te informeren over het bestaan van die regels.

Honing risico voor zuigelingen

In een aantal kranten werd begin november gewaarschuwd voor het gebruik van honing voor heel jonge kinderen. Dit naar aanleiding van een ANP-persbericht dat melding maakte van een recente publicatie in het

vaktijdschrift 'Infectieziekten Bulletin' over een patiëntje met zuigelingenbotulisme. Honing was daarbij een mogelijke besmettingsbron. Dat betrof een twee maanden oude, in Nederland geboren baby van Oekraïense ouders in een asielzoekerscentrum, die in maart 2000 uiteindelijk was opgenomen in het Academisch Ziekenhuis van Groningen. Het jongetje wilde niet meer drinken en was suf en slap. Gelukkig werd toen snel de juiste diagnose gesteld en kon de baby door een adequate behandeling na 3 weken het ziekenhuis weer verlaten. Dit is het eerste geval van zuigelingenbotulisme in Nederland. Ter vergelijking: in de USA komen jaarlijks ruim 70 gevallen voor van zuigelingenbotulisme.

24 was een krantenartikel aanleiding om te benadrukken dat honing potentieel gevaarlijk is voor zuigelingen. Die hebben namelijk nog niet een darmflora met beschermende bacteriesoorten ontwikkeld. Daardoor kunnen sporen van de ziekteverwekkende bacterie *Clostridium botulinum* kiemen in de darmen van zuigelingen en daar een zeer giftig toxine produceren. Voor alle zekerheid geldt de vuistregel: geen honing geven aan kinderen jonger dan één jaar.

Bij het zoeken naar de oorzaak van zuigelingenbotulisme wordt in de eerste plaats gekeken naar de voeding van de patiëntjes. Tot op heden is honing het enige voedingsproduct waarbij vaststaat dat baby's risico lopen. De betreffende baby in Nederland kreeg naast borst- en flesvoeding honing als zoethoudertje. Van die honing was helaas weinig meer over. Mede daardoor konden er geen ziekteverwekkende sporen in het restant honing worden gevonden.

De auteur van het artikel in 'Infectieziekten Bulletin', een arts van de GGD Groningen is van mening dat het zinvol zou zijn om meer te weten te komen over het voorkomen van *C. botulinum* in honing die in Nederland verkrijgbaar is. Daarom mag worden verwacht dat de Inspectie Gezondheidsbescherming Waren en Veterinaire Zaken (waarin de vroegere Keuringsdienst van Waren is geïntegreerd) binnenkort aan een onderzoek in deze zal beginnen. Overigens blijft het de vraag wat je met de kennis uit dat onderzoek doet. In de USA bleek uit verschillende onderzoeken, dat in zo'n 10% van de honingmonsters de bacterie aantoonbaar aanwezig is. Met nieuwere methoden van onderzoek zou die score mogelijk hoger uit kunnen vallen.

Andere besmettingsbronnen

Veel meer vraagtekens werpt het gegeven op, dat in

de USA slechts 15% van de gevallen van zuigelingenbotulisme kon worden toegeschreven aan het gebruik van honing! Er zijn dus ook andere besmettingsbronnen. De bacterie komt wijd verspreid voor in de bodem en in stof dat gemakkelijk door de wind opwaait. Vermoedelijk is het ook het opgewaarde stof via welke de bacterie in de honing terechtkomt.

Daar waar in de USA een relatie kon worden gelegd met honing, betrof het in meerderheid zuigelingen van allochtone ouders. Die waren gewend om baby's regelmatig honing als zoethoudertje te geven. In Nederland wordt op consultatiebureaus het voeden met suikerhoudende producten afgeraden. Met de groei van de allochtone bevolking in ons land zal echter naar verwachting dat gebruik van honing toenemen en dus de kans op nieuwe gevallen van zuigelingenbotulisme. Honing behoort niet tot de essentiële voedingsproducten van de baby en kan daarom zonder problemen van het 'babymenu' worden gehaald. Daarom is het verstandig om, met name allochtone ouders, te adviseren geen honing te geven aan kinderen jonger dan een jaar.

H.A.Th. van der Scheer, Goes

Moeren invoeren

Toen het oktobernummer van Bijen in de bus viel, was ik bezig met een Duits boekje van Tiesler/Englert over koninginnenteelt. In beide publicaties tref ik een bijdrage over het invoeren van koninginnen. Opvallend steeds weer hoe uiterst voorzichtig dat invoeren wordt beschreven. Die 'nodige voorzichtigheid' roept vragen bij me op. Of doe ik te simpel? In de hoop reacties uit de praktijk te krijgen, zal ik heel kort beschrijven hoe eenvoudig ik dit jaar te werk ben gegaan.

Toen op 28 juni 9 moeren in ERK's terugkwamen van bevruchtungsstation Kreverhille, had ik vier 6-ramers klaar staan: drie zwermen en één veger. Ook enkele 3-ramers voor broedafleggers stonden paraat. Na een week begon de invoering. Ik verwijder de oude moeder, sluit de kast met een afdekplank, waarin een opening iets kleiner dan het ERK, stukje doorgeprikt krant erop, ventilatioerooster uit de bodem van het ERK en erop. Dat alles in één beweging. Bij de eerste inspectie bleek, dat alle moeren waren aangenomen. Weken later heb ik deze ingreep herhaald van 3-ramers naar 6-ramers en van 6-ramer naar productievolk. Twee volkjes die ik onvoldoende uitgegroeid vond, heb ik versterkt met enkele ramen broed uit het volk, waarmee verenigd zou worden. Dat is alles. Zijn er meerdere imkers in het land, die het ook zo doen?

Jan Flipsen, Udenhout

Genetische modificatie

Over genetische modificatie is door Ad Vermaas en Marleen Boerjan in Bijen 9(9) 238-240 een artikel geschreven. Met name de risico's en de ethische achtergrond worden toegelicht. Zij bepleiten terughoudendheid totdat meer onderzocht is. Henk van der Scheer reageert hierop in Bijen 9(12) 352. Hij onderkent de gevaren die verbonden zijn aan genetisch gemodificeerde producten. Hij stelt echter dat de risico's goed zijn in te schatten en acht terughoudendheid overbodig. Boerjan en Vermaas benoemen verspreiding van stuifmeel uit gemodificeerde planten naar niet gemodificeerde soortgenoten als riskante genetische vervuiling, waarvan de gevolgen onbekend zijn. Van der Scheer noemt deze vervuiling een normaal onderdeel van de natuur en wil dit toelichten aan de hand van het genoom van bacteriën, waarvan ik in het geheel niet kan inzien in welk opzicht het relevant is voor bovengenoemde vervuiling. Laat staan dat voor mij duidelijk is dat de risico's als van geen belang kunnen worden ingeschat. Boerjan en Vermaas wijzen eveneens op het risico van grootschalige inzet van genetisch ingebracht antibioticamateriaal.

Begrijpelijk tegen de achtergrond van de toegenomen resistentie voor antibiotica waardoor de gezondheidszorg dit waardevolle geneesmiddel steeds terughoudender moet inzetten. Van der Scheer komt niet verder dan erop te wijzen dat fagocytose (het door specifieke cellen opruimen van bedreigende stoffen in het lichaam) in bacteriën een genetische basis heeft. Ook bij mensen zijn, stelt hij, oude retrovirussen in het genoom terug te vinden. Hij lijkt te bedoelen dat de overlevende soorten bedreigingen hebben overwonnen en dat het genetisch is vastgelegd. Meer kan ik er niet in lezen, behalve een soort optimisme dat alles 'wel goed komt'.

Mag ik nog eens opmerken dat overlevers afscheid hebben moeten nemen van heel veel slachtoffers. Op alle verdere argumenten uit het artikel van Boerjan en Vermaas gaat hij niet in. Toch kenschetst hij hun standpunt als Biologisch Dynamisch en daarmee als kenmerkend voor een beperkte randgroep. Hij doet er nog een schepje bovenop en associeert het met het gedachtegoed van Steiner. Zeer ten onrechte waar Boerjan en Vermaas zich uitdrukken in legitieme argumenten die deel uitmaken van de discussie binnen de reguliere wetenschap. Het valt niet moeilijk wat betreft het risico van toegenomen kwetsbaarheid, die het gevolg is van genetische modificatie, vooraanstaande wetenschappers te citeren. De discussie wordt nog meer voorzien van retoriek door

termen als Greenpeace, die 'handig inspringt', 'ongenuanceerd hamert op gevaren', 'een effectieve tegenlobby'. Boerjan en Vermaas noemen Greenpeace in hun artikel niet, en op hen lijken me bovengenoemde kwalificaties niet van toepassing. Voor mij zijn argumenten nodig om het standpunt van Boerjan en Vermaas dat ik deel te weerleggen.

Romée van der Zee

Omgebouwde kruiwagen om bijenkasten te vervoeren

De kruiwagen is verbouwd en speciaal ingericht voor het vervoer van bijenkasten. Als je alleen gaat reizen moet je jezelf kunnen redden. Met deze kruiwagen ga ik ook de hei op. De kast zit dan met een spanband vast op de kruiwagen. Pollen buntgras en andere oneffenheden zijn dan geen probleem. Toevallig is de hoogte van het laadvlak even hoog als de laadvloer van mijn aanhanger en evenhoog als de stelling in de bijenhal, waarop de kasten staan. Hierdoor is het mogelijk met zware kasten te schuiven. Op het laadvlak van de kruiwagen is aan beide zijden een latje aangebracht om zijdelings schuiven te verhinderen. Het onderstel is van een normale 'Fort' kruiwagen. Het geheel is licht van gewicht en gemakkelijk ondersteboven op de kasten mee te nemen.

A.A.M. Tas, Casteren